

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Kép, képes, képesít, képesség, képzés, képzet, képzett, képtelen, képzel, képzelődik, képzélet, képrombolás

Kép

A kép (1138-tól, illetve a 13. sz. második felétől) ismert jövevényszó, amely egy török nyelv-ágból, a honfoglalás előtti időkben került szavaink közé. A török szó a magyar nyelvbe valószínűleg **kep** alakban került, eredeti jelentése „forma, alak” volt. A kép hatalmas szóbokor alapszava. Különböző képzőkkel számos gondolatot, érzelmet és akarati tényezőt fejezhetünk ki vele. A kép segít abban is, hogy új felfedezésekre tegyünk szert saját benső – nem használt – tudásunkból. A képzetek sokasága gyakran felülmúlja az egyéni képességeket. Ha nincs képünk valamiről, akkor alkalmatlanok vagyunk róla gondolkodni.

Ahhoz, hogy képességeinket alkalmazzuk, képben kell lennünk. Csak arra vagyunk képesek, amiről van képünk. A képzetlen ember képtelen sokoldalúan figyelni, nincsenek gondolkodásának olyan asszociációs nyúlványai, amelyekhez az új információk tapadni tudnának. Azonban a képzetlen ember is rendelkezhet speciális képességgel, ami csak a már megalapozott tudáshoz kapcsol információkat, amelynek tömege teljesen sajátos világképet alkothat.

Aki a világról és önmagáról képes képet alkotni, abban a képalkotás különböző érzelmeket fog kiváltani. Az érzelmek minősége és mélysége, tartóssága, elmúlása jelentős mértékben függ attól, hogy az egyén milyen disz-

pozíciókat, hajlamokat, adottságokat örökölt, s attól is milyen lelkületének az alap beállítottsága. A vérmérsékleti típusokat (kolerikus, szangvinikus, melankolikus, flegmatikus) tisztán nem lehet megtalálni, a személyiség törekszik magát gazdagítani, s nagyon sok függ a szituáció jellemzőitől, a reakciót kiváltó okoktól, a személyiség aktuális érdekeitől. A beosztottnak pl. nem érdemes megosztani pillanatnyi indultait, véleményüket főnökükkel az utasítás által kiváltott érzelmekről.

Egy adott hírt, döntést, helyzetet teljesen másként értelmezi a kolerikus, mint a szangvinikus, a melankolikus, vagy a flegmatikus alkatú személy.

Képes

Képes az, akinek adottsága, képzettsége, tehetsége van valamire. Alkalmas, rátermett, hajlandó, megfelelően képzett, eltökélt szándékú, kiváló minőségű a jártassága, a készsége. Elhivatott, elszánt, jogosult lehet a személy valami végzésére. Átvitt értelemben allegorikus, példázatos, szimbolikus kifejezési mód.

Képesít

Jogosít, feljogosít, minősít valami végzésére. A képesítés képzettséget, végzettséget, szakképzettséget, minősítést jelent arról, hogy egy személy rávaló, illetékes, jogosult valami cselekvésre. Konkrét értelemben a

képesítés jogosítványt, szakképzettséget, diplomát jelent. Azt is jelentheti, hogy információkkal, tanítással, gyakorlással képez valamely nyelv tudására, szakmára, hivatásra, sporttevékenységre, szabadidő extrém eltöltésére (pl. toronyugró jumping stb.)

Képesség

Valamely teljesítményre, tevékenységre való testi-lelki adottság, rátermetség, kiképzettség, gyakorlottság. Feljogosítást jelent valami speciális területen való tevékenységre.

Képzés

A képzés: formálás, alakítás, oktatás, nevelés, tanítás, edzés, tréning, állapotknál idomítás. A képzés lehet az ész képzése, a gondolkodás, a memória, a találékonyság fejlesztése, lehet a szív, a lélek képzése, amely egyenlő az érzelmek formálásával, a másokhoz fűződő kapcsolat elképzelésének, megvalósításának alakításával. Képezni lehet a testet, amely a sportágak alapvető célja, de kiművelt lehet a kéz mozgása, az ujjak tapintása, az embert körülvevő lég mozgásának érzékelése, ami a vakok legfontosabb információ forrása. Az ember a láb képzését valósítja meg, amikor járni tanul vagy táncleckéket vesz, illetve a sportolók aktivitása, edzése annak érdekében, hogy messzebbre ugorjanak, illetve ügyesen bánjanak a labdával,

a kötéllel, a karikával és más sportesz-
közökkel.

A képzés lehet államilag elismert, állami önkormányzati, egyházi intézményekben folyó általános képzés, ami lehet alapképzés, közép és felsőfokú, országon belül és kívül érvényes diplomát adó képzés, és lehet a hivatalok által el nem ismert önképzés, amatőr képzés. Ez nem kötődik előírt életkorhoz. Bárki, bármikor belekapcsolódhat, s ha nincs már rá ideje vagy kedve, bármikor abba is hagyható. A közművelődési intézményekben számtalan kör, klub működik e permanens tanulás keretében és szolgálatára. Ilyenek pl. a kertbarát körök, a gombász, a galambász, szövés, fonás, kézimunka, sütő-főző stb. közhasznú tevékenységre felkészítő közösségek. Ide sorolandók a személyiség esztétikai érzékenységét, alkotó tevékenységét, kifejező képességét fejlesztő különböző művészeti körök.

Énekkari kultúránk egyedülálló Európában. Ezt igazolják az országban működő több ezer világi ének- és zenekaraink, a nemzetközi kórusversenyekről hazahozott első és különdíjaink, nem szólva a képzőművészet, a táncművészet különböző ágait művelő szakember vezetete kisközösségekről.

Jó lenne, ha a közmédia nagyobb figyelmet szentelne ezeknek a csodás közösségek által élő mozgalmaknak, törekvéseknek, és az amatőr csoportok nemzetközi eredményeinek.

Képzet

Gondolatok képződménye, ezért kézzel megfoghatatlan – külső objektíváció híján – mások számára megfoghatatlan.

Képzett

Tanult, iskolázott, művelt, kultúrált, szakképzett, szakavatott, felkészült egyén. A képzett egyén jártassággal, képességgel, gyakorlattal rendelkezik, tapasztalatokkal bír bizonyos feladatok megoldásában, felkészült, hozzáértő, alkalmas személy, hivatásos alapon végezhet speciális tennivalókat.

Képtelen

A képtelen ember alkalmatlan, vagy gyenge valaminek az elvégzésé-

re, illetve a feladat olyan nagy, hogy annak ellátására tehetetlen az illető. Képtelenségnek hívjuk azt az állapotot, amikor valamit értelmetlen elvégezni, lehetetlen megoldani, oktalanság vele foglalkozni, mert hihetetlen zagyvaság, vagy nevetséges ostobaság, bolondság. A képtelen rettenetes is lehet, fantasztikus, illetve óriási feladatnak tűnhet.

Képzél

Gondol, elgondol, hisz, sejt, gyanít, gyanakszik, vélekedik, feltételez, elképzél, beleképzél, fantáziál, ábrándozik, felidéz valamit valaki.

Képzelődik

Álmodozik, ábrándozik, fantáziál, hallucinál, rémeket lát, eltűnődik, elmereng.

*„Ne nézz, ne nézz hát vágyaid távolába:
Egész világ nem a mi birtokunk;
Amennyit a szív felfoghat magába,
Sajátunknak csak annyit mondhatunk.”*

Óvja ifjú Lauráját az idősödő Vörösmarty Mihály.

Képzélet

A képzélet az a gondolati, érzelmi, lelki tevékenység, képesség, amellyel valaki a tudatában a valóság ismert elemei alapján új képet, műalkotást képes életre hívni. Az elme és az érzelmi világ spontán – művészeknél tudatos – aktivitása, a sivár, szürke valóság megszépítője, színezője. A fantázia, az álomvilág, a képzelőerő, a lelemény, a kitaláció működése. Irreális, elképzelt voltában is lehet pozitív eredményű elgondolás alapja, ha képes alkalmazkodni az élhető világhoz.

Más műfaja a képzéletnek a káprázat, a látomás, az ábránd, a vízió, a türemény, a légvár, a fikció, a fantazmagória, amik hatni akarnak, csak nincs valós tárgyi alapjuk, lehetőségük.

Álomban intenzív, lehet aktív a képzélet, megajándékozva az embert olyan tulajdonságokkal, képességekkel, amelyekkel a valóságban nem rendelkezik.

Képrombolás

Bizáncban a császár és a katonaság állt szemben a képeket készítő

szerezetessekkel és az őket támogató kereskedőkkel, köznéppel. A veszélyt a képek széles körben kifejtett hatásában látták. Azt hitték, hogy a képeknek hatalmuk van, a hatalomtól pedig félni kell, ezért a képeket meg kell semmisíteni, vagy meg kell szerezni, a róluk alkotott hitet át kell formálni.

Voltak korszakok a történelemben, amikor a műalkotásokat a gyűlölt társadalmi rend tulajdonának tekintették, az alkotásokat az uralkodó osztály megtestesítőinek gondolták. Úgy hitték, ha megsemmisítik a tárgyakat, egyúttal őket semmisítik meg – a francia forradalom alatt ezért pusztították el a nemesi és a klerikális épületek egy részét. Bár a gyűlölet a tárgyak ellen fordult, a valóságban nagyobb jelentősége volt a cselekvés szimbolikus rituáléjának, mint közvetlen hatásának.

A képeknek tagadhatatlanul fontos szerepük van az életünkben. Törekszünk arra, hogy az életünkről alkotott elképzelésünket tudatosan megvalósítsuk. Ehhez a szó teremtő hatalom, mert amit megnevezünk, az letisztul és igyekszik valóságossá válni. János evangéliuma a következőképpen kezdődik: „Kezdetben volt az Ige...”, vagyis volt a szó(kép), mely tevékenyen formált, működött és akadályokat semmisített meg a megvalósítás érdekében. Ezért hatalom a szó(kép). Ezért nem oldódhat fel a kép és a szó közötti kapcsolat, mert amit teszünk, az a testet (értsd: képet) öltött szó, a megvalósulás mindig a szóból indul ki.

A képiség és a képtelenség korszakai egymást váltották az idők során, ezért a folyamatokat nagyobb távlatokban is érdemes megfigyelni. Adott volt egy működő művészeti szcena, amely megszakadt, vagy esetleg más helyen működött tovább, majd egy újbóli váltás után, még ha módosult formában is, a korábbi tért vissza és vált meghatározó stílussá.

A belső képek, a művészi alkotások valós élményeink okán képesek és alkalmasak arra, hogy harmóniát, lelki egyensúlyt teremtsenek. Babits Mihály erről így vélekedett:

*Mindenik embernek a lelkében dal van,
és a saját lelkét hallja minden dalban.
És akinek szép a lelkében az ének,
az hallja a mások énekét is szépnek.*

(Babits Mihály: Az ifjú király)